

Ο Λεσβιακός Όλυμπος

Μια άγνωστη αρχαία εγκατάσταση

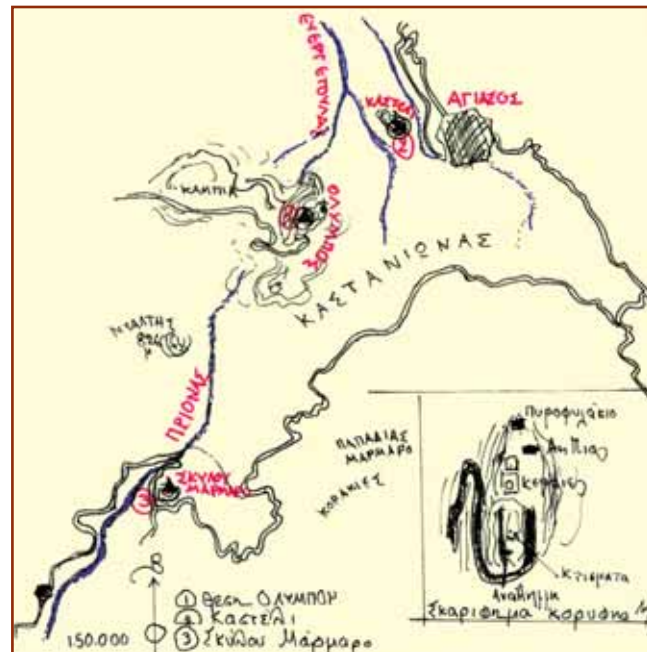
Μάκης Αξιώτης
Ιατρός

Η οροσειρά του Ολύμπου καταλαμβάνει το κεντρικό τμήμα της ανατολικής Λέσβου, δημιουργώντας το γεωφυσικό ανάγλυφο ανάμεσα στους δύο κόλπους του νησιού. Ο ελαιώνας, μέρος του δάσους της τραχείας πεύκης και τα 3.000 στρέμματα του καστανώνα καλύπτουν όλη σχεδόν την επιφάνεια η οποία παρουσιάζει έντονη πτύχωση με βαθιές ρεματιές.

Μεγάλοι χείμαρροι, όπως ο Ευεργέτουλας, ο Σεδούντας, ο Πριόνας, ο Βούρκος και ο Βούβαρης, δημιουργούν περάσματα προς την ενδοχώρα, τα οποία χρησιμοποιήθηκαν ως οδοί επικοινωνίας στο ορεινό αυτό τμήμα του νησιού. Λιθόστρωτα, που δείχνουν αυτό το πυκνό οδικό δίκτυο, σώζονται ακόμα παντού. Το γεωλογικό υπόβαθρο είναι ασβεστόλιθοι και σχιστόλιθοι στο κεντρικό και ανατολικό τμήμα και μεταγενέστερος ηφαιστειακός ιγνιβρίτης στην περιοχή του Πολιχνίτου.

Η παρουσία του ανθρώπου ανιχνεύεται στην περιοχή από την παλαιολιθική εποχή με τα εργαλεία στην περιοχή του Πολιχνίτου, όπου υπάρχουν οι θερμές πηγές.¹ Κατά τη νεολιθική περίοδο και την εποχή του ορειχάλκου εκτός από τις παραθαλάσσιες θέσεις (Κουρτήρη και Χαλακίες κόλπου Καλλονής και Αγ. Βαρβάρα Πλωμαρίου) έχουν εντοπιστεί και αρκετές μικρές θέσεις σε λόφους, αγροτοκτηνοτροφικοί οικισμοί στην πολιτισμική ομάδα του Πολιτισμού του ΒΑ Αιγαίου.²

Με την αιολική εγκατάσταση από την 1η χιλιετία π.Χ., η περιοχή του Ολύμπου καταχωρίζεται από τα δεδομένα στην επικράτεια της Αρχαίας Μυτιλήνης, εκτός από τη δυτική παραλιακή λωρίδα στον κόλπο της Καλλονής (περιοχή Πολιχνίτου), η οποία ανήκει στην Πύρρα (περιοχή Αχλαδερής).³ Ο ασβεστολιθικός εντυπωσιακός κώνος του Ολύμπου δεσπόζει στην περιοχή με τα 967 μέτρα της κορυφής του, καλυμμένης τώρα από ποικίλες τηλεοπτικές κεραίες. Κάτω από αυτόν απλώνεται η κωμόπολη της Αγιάσου με το πασίγνωστο προσκύνημα της Παναγίας και την παραδοσιακή οικιστική της δομή. Περιβάλλεται από πυκνή βλάστηση, όπου κύριο ρόλο παίζουν οι καστανιές, οι ελιές και τα πεύκα. Βασικά μεσαιωνικός οικισμός, προστατευόταν από το μικρό οχυρό του Καστελιού, σε οχυρό λόφο της εισόδου (8ος-9ος αι. μ.Χ. και περίοδος Γατελούζων από νομισματικά ευρήματα)⁴ και από τον μεγάλο περίβολο του Ξυλόκαστρου, σε υψηλότερο σημείο. Η έρευνα που έγινε τα τελευταία χρόνια έδειξε την ύπαρξη αρχαίων θέσεων

1. Χάρτης της περιοχής.

στην περιοχή, στην άμεση γειτονία του Ολύμπου. Έγινε η υπόθεση της ύπαρξης οχυρών παρατηρητήριων των περασμάτων, τα οποία πιθανόν να όριζαν και τη συνοριακή γραμμή ανάμεσα στις δύο επικράτειες (Μυτιληναία και Πυρραία). Στο βαθύ πέρασμα του ποταμού Πριόνα από τα νότια παράλια, βορειότερα από το χωριό Νεοχώρι, δεσπόζει απόκρημνο βραχώδες ύψωμα με το τοπωνύμιο «το μάρμαρο του σκύλου-Του Σκλιού το μάρμαρο». Στο πλάτωμα της κορυφής εντοπίσαμε αρχαία εγκατάσταση με κεραμική της ελληνορωμαϊκής περιόδου.⁵ Η θέση προσφέρει επιτήρηση όλης της περιοχής. Στο λόφο του Καστελιού, ο οποίος δεσπόζει στο βόρειο άκρο του περάσματος με τις χαραδρώσεις του ποταμού Ευεργέτουλα, εντοπίσαμε υλικό (κεραμική και νομίσματα που μας επιδείχτηκαν) αρχαίας εγκατάστασης (5ος-3ος αι. π.Χ.), η οποία καταλάμβανε το φύσει οχυρό βραχώδες ύψωμα, πιθανόν στη θέση του μεταγενέστερου βυζαντινού οχυρού. Το ύψωμα αποτελεί έξαρση στη ΒΑ πλευρά του Ολύμπου.⁶

Στην κορυφή του Ολύμπου δεν είχε εντοπιστεί τίποτα μέχρι πρόσφατα. Ούτε αναφέρεται τίποτα από την αρχαία γραμματεία σε αντίθεση με το άλλο βουνό, τον Λεπέτυμνο, για το οποίο έχουμε αρκετές αναφορές και εντοπίσαμε το «ιερό κορυφής» στον Αη-Λια.⁷

Στη δυτική απόκρημνη πλευρά του Ολύμπου, σε σπήλαιο εντοπίστηκε όστρακο από αγγείο πιθανόν της Μέσης Χαλκοκρατίας, χωρίς περαιτέρω διερεύνηση της θέσης (στηλιά της Ροδιάς).⁸

Στις 11 Οκτωβρίου επισκεφθήκαμε την κορυφή του Ολύμπου όπου υπάρχει πυροφυλάκιο και το εκκλησάκι του Αη-Λια. Δίπλα του υπάρχει πηγάδι. Δρόμος ανεβαίνει από τη δυτική του πλευρά, ενώ ένας άλλος δρόμος κατηφορίζει προς την Αγιάσο, μέσα από την υπέροχη φύση του καστανώνα. Ένα πανάρχαιο λιθόστρωτο οδηγεί από την κωμόπολη στην κορυφή, όπου εορτάζεται ο Προφήτης Ηλίας με θυσία ζώου (κισκέτς). Από την κορυφή η θέα προς όλο το

2. Θεμέλιο κτίσματος.

νησί είναι πανοραμική. Υπάρχει άμεση θέα και προς τις δύο άλλες θέσεις που προαναφέρθηκαν.

Η βραχώδης κορυφή με άξονα από Β προς Ν έχει διαμορφωθεί σε πλάτωμα στο βορινό της ήμισυ και φιλοξενεί το πυροφυλάκιο, το εκκλησάκι και τα κτήρια των κεραιών. Το νότιο ήμισυ παραμένει ανέπαφο, βραχώδες με ομαλή κλίση προς τη δυτική πλευρά, ενώ ο δρόμος έχει «κόψει» την πλαγιά ανατολικά, χωρίς ευτυχώς να επηρεάσει τη γραμμή της κορυφής.

Πριν από καιρό είχε βρεθεί στην κορυφή κομμάτι από αγγείο και ένα χάλκινο έλασμα (Δ. Μαιστρέλλης). Το όστρακο είναι πυθμένας αγγείου και φέρει στην έξω επιφάνεια μελανή χρώση (μελαμβαφές). Κατά την επιτόπια έρευνα εντοπίστηκαν λείψανα αρχαίας εγκατάστασης και άφθονη κεραμική. Συγκεκριμένα, στη δυτική βραχώδη πλαγιά της κορυφής (του νότιου τμήματος) υπάρχει τοίχος, όπου διατηρούνται διαταραγμένοι δύο ή και ένας στίχος από λίθους, και ο οποίος επισημαίνεται σε αρκετό μήκος από Β προς Ν. Θα μπορούσε να υποθέσει κανείς την ύπαρξη λεσβίας δομής στη συναρμογή των ασβεστολιθικών, ημιλαξευμένων λίθων. Στη νότια άκρη του σχηματίζεται ορθή γωνία και το θεμέλιο προχωρεί προς την κορυφή (ανατολικά).

Στο χώρο που περικλείεται ανάμεσα στον επιμήκη τοίχο και στην κορυφή παρατηρούνται θεμέλια κτισμάτων ή κτίσματος, πολύ διαταραγμένα. Ένα κομμάτι, κοντά στην κορυφή, αποτελείται από δύο σειρές λίθων (έμπλεκτο σύστημα). Η ανεύρεση κεραμιδιών (στρωτήρες και ένας καλυπτήρας) αποδεικνύει την ύπαρξη κεραμοσκεπούς κτηρίου. Η κεραμική, από κόκκινο πηλό, είναι ως επί το πλείστον άγραφη και αποτελείται από όστρακα μεγάλων και μικρών χρηστικών αγγείων και πιθαριών. Ανάμεσά τους εντοπίστηκε όστρακο από χείλος μελαμβαφούς αγγείου, παρόμοιο του πυθμένα, και άλλο ένα μικρότερο με χρώση και στις δύο επιφάνειες. Η πιθανή χρονολόγηση κυμαίνεται από την κλασική στην ελληνιστική περίοδο.

Οι υποθέσεις που μπορούν να γίνουν από την επιφανειακή εκτίμηση είναι η ύπαρξη ενός «ιερού κορυφής», πάλι σε θέση του Αη-Λια, και μάλιστα στο βουνό με το όνομα Όλυμπος. Αυτό βέβαια απαιτεί περαιτέρω έρευνα, ίσως την ανεύρεση ειδωλίων και, στην καλύτερη περίπτωση, ανασκαφή. Ίσως η κατά μήκος της πλαγιάς κατασκευή να αποτελούσε αναλημματικό τοίχο διαμορφωμένου επίπεδου χώρου που φιλοξενούσε τα κτίσματα του ιερού. Η κατασκευή

3. Η γραπτή κεραμική και το μεταλλικό αντικείμενο (λόγχη-βέλος;).

του (απλή σειρά λίθων) ταιριάζει με την αναλημματική του χρήση. Άλλη υπόθεση είναι η ύπαρξη οχυρού παρατηρητηρίου της κραταιάς Μυτιλήνης στην επιβλητική κορυφή, με περίβολο και εσωτερικά κτίσματα, όπως οι πολλές άλλες περιπτώσεις σε όλο το νησί.

Όποια κι αν είναι όμως η χρήση της αρχαίας εγκατάστασης, η σημασία της είναι εμφανής αφού εντοπίζεται στην κορυφή του υπέροχου λεσβιακού Ολύμπου, ο οποίος έχει στη δυτική του πλευρά έναν ορεινό κάμπο (Καμπιά) με νερά και καλλιέργειες, έναν τόπο που στηρίζει το θρύλο της ύπαρξης ποιμενικών θεών και νυμφών, στις δροσοστάλαχτες δασωμένες του πλαγιές.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Χ.Β. Χαρίσης / Ρ. Durand / Μ. Αξιώτης / Τ.Β. Χαρίσης, «Ίχνη παλαιολιθικής εγκατάστασης στη Λέσβο», *Αρχαιολογία και Τέχνες* 76 (2000), σ. 83-87.
2. Μάκης Αξιώτης, «Η συμμετοχή της Λέσβου στον λεγόμενο πολιτισμό του ΒΑ Αιγαίου», *Λεσβιακά*, τόμ. 18, Μυτιλήνη 2000.
3. Ι.Δ. Κοντής, *Λέσβος και η μικρασιατική της περιοχή*, Αθήνα 1976.
4. Μάκης Αξιώτης, «Το Καστέλι της Αγιάσου», εφημ. *Εμπρός*, 24.9.1998, Μυτιλήνη.
5. Μάκης Αξιώτης, «“Τ’ Σκλιού το Μάρμαρο” - Ο αρχαίος γερόβραχος», εφημ. *Εμπρός*, 30.7.1996, Μυτιλήνη.
6. Κοντής, *ό.π.*
7. Μάκης Αξιώτης, «Ιερόν Λεπέτυμνου. Ένας άγνωστος αρχαίος χώρος στη Λέσβο», *Αρχαιολογία και Τέχνες* 67 (1998), σ. 71-72.
8. Χ.Β. Χαρίσης, «Μαντείο του Ορφέα στη Λέσβο», *Αιολικά Χρονικά*, Μυτιλήνη 2000.

The Lesbian Olympus

Makis Axiotis

Dense vegetation and deep river ravines, ancient passes lying under the impressive calcareous mountain peak, characterize the region of Lesbian Olympus. The ancient settlements that have been located in naturally fortified sites should have invigilated these frontier routes. The building foundations, precinct and earthenware that have been recently surveyed on the Olympus' top probably belong to an observatory overlooking the entire island of Lesbos or even to a peak sanctuary, like the one on Lepetymnos' pinnacle, a question to be answered by the future research.